

УДК 330.3

В.Б. Гвоздь

*Буковинська державна
фінансова академія*

І.А. Бойко

*Національний університет
харчових технологій*

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ КАПІТАЛУ

Розглянуто види капіталу, наведено його класифікацію. Запропоновано розширення класифікаційних ознак. Охарактеризовано підходи до визначення капіталу різними науковцями. Проведений аналіз дозволив визначити склад основних елементів власного капіталу та представити їх характеристику, зробити порівняльний аналіз складових власного капіталу.

Розглянуті підходи до класифікації капіталу дозволяють краще зрозуміти сутність та характеристику окремих видів капіталу. Характеристики видів капіталу дають можливість здійснення більш ефективного управління капіталом підприємств.

Ключові слова: *капітал, класифікація капіталу, власний капітал, елементи власного капіталу.*

Класифікація капіталу дозволяє визначити однорідні елементи, що з позиції управління капіталом дозволить забезпечити найвищий ефект та сформувати найвищий прибуток на вкладені у розвиток бізнесу кошти.

Питаннями класифікації капіталу займаються науковці різних площин економічної науки, фахівці з економіки підприємства, фінансів, фінансового менеджменту, управлінського обліку тощо. Природа капіталу та багатогранність його форм викликає полеміку щодо підходів до класифікації капіталу та його визначень. Проте і на сьогодні не існує єдиного підходу до визначення класифікаційних ознак та механізмів забезпечення оптимальної структури капіталу. Про це свідчать як наукові публікації, так і навчальна література.

Виходячи із сутності капіталу та його характеристик можна зробити висновки щодо його неоднорідності, відповідно до чого в науковій літературі і здійснюється класифікація капіталу.

Так, А.М. Поддєрьогін класифікує капітал за наступними ознаками:

- за належністю підприємству — власний, позиковий;
- за джерелами формування — внутрішній та зовнішній;
- за національною належністю власників капіталу — вітчизняний та іноземний;
- за формою власності при формуванні статутного капіталу — приватний, державний;
- за організаційно-правовою формою залучення капіталу — акціонерний, пайовий, індивідуальний;
- за терміном залучення капіталу — довгостроковий, короткостроковий;
- за формою перебування в процесі кругообігу — грошовий, виробничий, товарний;
- за об'єктом інвестування — основний, оборотний;
- за ступенем ризику — без ризиковий, середьоризиковий, високо ризиковий;
- за правовою формою функціонування — легальний, тіньовий;
- за використанням у виробничому процесі — працюючий, непрацюючий;
- за цілями використання — продуктивний, позичковий, спекулятивний;

© Гвоздь В.Б., Бойко І.А., 2011

– за формою використання — той, що споживається, накопичуваний [1, с.230].

Аналогічні підходи представлені в російській навчальній та науковій літературі. Але, крім зазначених класифікаційних ознак, введено додаткові, а саме:

– за формами інвестування — у грошовій формі, у матеріальній формі, у нематеріальній формі [2].

Розглядаючи капітал як частину фінансових ресурсів, які задіяні підприємством у оборот з метою одержання доходу від цього обороту, за схемою обороту розрізняють підприємницький та позиковий капітал [1,3].

Характеризуючи капітал через використання власниками, капітал поділяють на реінвестований та дезінвестований (споживаний та накопичуваний). Дезінвестиції являють собою частину капіталу, вилучену із обігу і спрямовану на поточне споживання або стимулювання власників, персоналу, позикодавців (виплата премій, відсотків, дивідендів). Реінвестиції являють собою прирощення капіталу у різних формах — на поповнення основного капіталу, оборотного капіталу.

I. Бланк, говорячи про класифікацію капіталу, пропонує поділяти його на дві групи: за джерелами та формами залучення.

– Джерела залучення, в свою чергу, можна представити як ті, що поділяються:

– за типом власності — власний, позиковий;

– за групами джерел залучення капіталу відносно підприємства — внутрішній, зовнішній;

– за національною приналежністю власників капіталу, які надають його у господарське використання, — вітчизняний, іноземний;

– за формами власності капіталу, який надається підприємству, — державний, приватний.

– За формою залучення капітал можна класифікувати наступним чином:

– за організаційно-правовими формами залучення капіталу підприємством — акціонерний, пайовий, індивідуальний;

– за натурально-речовою формою залучення — грошова, фінансова, матеріальна, нематеріальна;

– за часом залучення — довгостроковий, короткостроковий;

– за формою авансування в активи підприємства — основний, оборотний [3, с.8].

Черемісова Т.А., представляючи класифікацію капіталу [4], визначає додатково такі класифікаційні ознаки:

– за метою використання — інвестиційний капітал (використовується з метою збільшення підприємницьких можливостей), інноваційний капітал (використовується з метою реалізації інноваційного проекту);

– за випуском та сплатою — номінальний (оголошений) капітал (встановлена засновниками в установчих документах сумарна вартість акцій компанії, що випускаються), випущений капітал (частина номінального капіталу, на суму якої випущено акції для розподілу між акціонерами) оплачений капітал (частина випущеного капіталу, що оплачена акціонерами за придбані акції) неоплачений капітал (частина випущеного капіталу, що не сплачена акціонерами за придбані акції).

На нашу думку, такий підхід не коректний при визначенні класифікаційних ознак, оскільки вкладання в інновації, автор визначає як інноваційний капітал, також може бути спрямоване на збільшення підприємницьких можливостей. В свою чергу вкладання капіталу в інвестиції (інвестиційний капітал) не завжди може призводити до збільшення підприємницьких можливостей.

Розширюючи перелік класифікаційних ознак, Суярова О.О., посилаючись на Універсальний бізнес-словник [5,8], пропонує капітал розподілити за ступенем мобільності. Виходячи із цієї класифікаційної ознаки, капітал можна розглядати як:

– гнучкий (капітал, що легко піддається заміщенню та такий, що спроможний до змін та заміни форм та способів вкладень та використання);

Таблиця. Склад власного капіталу та його елементів

Складові власного капіталу	Ознаки складових власного капіталу	Елементи складових власного капіталу	Складові елементу власного капіталу
Вкладений капітал	Наявність реальних активів, що передані підприємству в обмін на корпоративні права	Зареєстрований капітал — юридично оформлена, офіційно об'явлена і належним чином зареєстрована частина внесків власників до капіталу підприємства.	Статутний капітал — зафіксована в установчих документах загальна вартість активів, які є внеском власників (учасників) до капіталу підприємства; Пайовий капітал — сукупність коштів фізичних і юридичних осіб, добровільно розміщених у товаристві для здійснення його господарської діяльності
		Додатково вкладений капітал — це сума внесків засновників понад зареєстровану частину	Емісійний дохід — дохід, який пов'язаний з придбанням акцій за ціною, вищою за їх номінальну вартість, у акціонерних товариствах; Інші внески засновників понад зареєстрований статутний фонд — це внески, які вносяться без рішень про зміну розміру статутного капіталу
Накопичений капітал	Накопичений за всю історію підприємства результат його діяльності та модифіковані форми такого результату	Нерозподілений прибуток — частина чистого прибутку, що не була розподілена між власниками	
		Резервний капітал — сума резервів, створених, відповідно до чинного законодавства або установчих документів, за рахунок нерозподіленого прибутку підприємства	Резервний фонд — 25 відсотків від статутного фонду; щорічні відрахування до резервного фонду — 5 відсотків від суми чистого прибутку
		Інший додатковий капітал	Капітал від дооцінки необоротних активів — капітал, сформований внаслідок дооцінки активів, яка здійснюється відповідно до П(С)БО; Дарчий капітал — вартість активів, безоплатно отриманих підприємством від інших юридичних або фізичних осіб, та інші види додаткового капіталу

Джерело: Узагальнено автором за [6, 7]

– закріплений (капітал, який не переміщається та твердо закріплений у початковій формі свого вкладання) [5, с.214].

На нашу думку, це помилкове твердження. Сама природа капіталу передбачає зміну його форм в процесі кругообігу, тому форма капіталу не може бути абсолютно статична, оскільки це суперечить основним засадам теорії капіталу. З будь-яким капіталом відбувається трансформація через грошову, виробничу та товарну форми.

Формування капіталу підприємства спрямоване на задоволення потреби у придбанні необхідних активів для забезпечення ефективного функціонування як підприємства, так і самого капіталу. З огляду на це капітал підприємства повинен орієнтуватись на:

- врахування перспектив розвитку;
- забезпечення відповідності обсягів залучення капіталу обсягам активів підприємства, що забезпечують його виробничу діяльність;
- забезпечення оптимальної структури капіталу;
- забезпечення ефективності використання.

Визначення капіталу з позицій бухгалтерського обліку розширюють можливості класифікації капіталу. Так, в підручниках з управлінського обліку власний капітал розглядається як частина в активах підприємства, що залишається після вирахування його зобов'язань (П(С)БО 1 «Фінансова звітність» та П(С)БО 2 «Баланс») або як сума власних коштів підприємства, що є результатом його діяльності чи отримана від власників або учасників підприємства у вигляді внесків, придбаних акцій, паїв тощо [6].

Залежно від джерела формування власний капітал підприємства пропонується ділити на дві групи:

- вкладений капітал;
- накопичений капітал.

При цьому вкладений капітал доцільно розглядати як капітал, сформований за рахунок внесків власників підприємства, а також як наслідок конвертування боргових зобов'язань підприємства в акції або частки (паї), а накопичений капітал, як капітал, сформований внаслідок господарської діяльності підприємства.

В свою чергу вкладений капітал включає такі елементи:

- зареєстрований капітал;
- додатково вкладений капітал.

Накопичений капітал формується за рахунок наступних елементів:

- нерозподіленого прибутку;
- резервного капіталу;
- іншого додаткового капіталу.

Основні характеристики елементів статутного капіталу наведено у таблиці.

Саме такий підхід до класифікації капіталу найбільш повно відображає його характеристики з позиції структури капіталу.

Висновки. Проведений аналіз наукових підходів до визначення капіталу та його значення у діяльності підприємства дає можливість констатувати наступне. Капітал можна розглядати як необхідну складову забезпечення діяльності підприємства, він виступає чинником, який визначає параметри цієї діяльності, ефективність стратегічних і тактичних рішень менеджменту підприємства, виступає фактором, що забезпечує добробут власників підприємства.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Фінансовий менеджмент: Підручник / кер.кол.авт. і наук.ред. проф. А.М. Поддєрьогін. К.: КНЕУ, 2005. — 535 с.*

2. *Фатхутдинов Р.А. Инновационный менеджмент. Учебник, 4-е изд. / Р. А. Фатхутдинов. — СПб.: Питер, 2003. — 400 с.*

3. Бланк И.А. Управление формированием капитала. — К.: Ника-Центр, 2000. — 512 с.
4. Черемісова Т.А. Капітал, його види та функціональна роль у діяльності підприємства // Економічні науки.
5. Суярова О.О. Узагальнення існуючого досвіду класифікації капіталу [Текст] / О.О. Суярова // Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка. — 2009. — № 2. — С. 211-219 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/619>
6. Голов С.Ф. Управлінський облік : підручник / С.Ф. Голов. — К., 2009. — 704 с.
7. Нападівська Л.В. Управлінський облік: підручник / Л.В. Нападівська. — К., 2009. — 554 с.
8. Универсальный бизнес-словарь / Лозовский Л.Ш., Райсберг Б.А., Ратновский А.А. — М.: ИНФРА-М, 1997. — 640 с.

В.Б. Гвоздь, И.А.Бойко

Теоретические подходы к классификации капитала

Рассмотрено виды капитала, представлена его классификация. Предложено расширение классификационных признаков. Охарактеризованы подходы к определению капитала учеными. Проведенный анализ позволил определить состав основных элементов собственного капитала и представить их характеристики, сделать сравнительный анализ составляющих собственного капитала.

Рассмотренные подходы к классификации капитала позволяют лучше понять сущность и характеристики отдельных видов капитала. Характеристики видов капитала дают возможность осуществления более эффективного управления капиталом предприятий.

Ключевые слова: капитал, классификация капитала, собственный капитал, элементы собственного капитала.

V. Gvozd, I.Boyko

Theoretical approaches to capital classification

The article describes the kinds of capital. It also gives the classification of kinds of capital. It also offers the expansion of the classification of capital characteristics. The article considers the approach to the definition of capital by different scientists. The analysis allows determining the composition of the basic elements of equity and presenting their characteristics, to make a comparative analysis of components of equity.

Approaches to the classification of capital allow better understanding of the nature and characteristics of different types of capital. Characteristics of types of capital make it possible to implement more efficient capital management of companies.

Key words: capital, the classification of capital, equity, equity items.

e-mail: B_iren@ukr.net

Надійшла до редакції 09.11.2011 р.